



# Μακροχρόνιες τάσεις (1983 – 2016) απασχόλησης στον Τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους της ελληνικής Οικονομίας

Μάιος 2017

Δρ. Άρης Ίκκος, ISHC  
Επιστημονικός Διευθυντής

Σεραφεΐμ Κουτσός  
Αναλυτής



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα  
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,  
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



INTELLIGENCE

# Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Απασχολούμενοι στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους – συνολικά στοιχεία	4
Απασχολούμενοι πλήρους –μερικής απασχόλησης στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους	6
Απασχολούμενοι πλήρους – μερικής απασχόλησης στον τουρισμό επί του συνόλου	10
Απασχολούμενοι στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους – ετήσια % μεταβολή	11
Η απασχόληση στις τουριστικές και στις μη τουριστικές Περιφέρειες της Χώρας	13
Η απασχόληση στον τουρισμό και λοιπούς κλάδους στους κυριότερους τουριστικούς προορισμούς	16
Συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση στους 3 κύριους νησιωτικούς προορισμούς	18
Κύρια Συμπεράσματα	19

# Εισαγωγή

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι η αποτύπωση των μακροχρόνιων τάσεων της απασχόλησης στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, ανά μορφή απασχόλησης (πλήρους –μερικής) και ανά Περιφέρεια. Η μελέτη βασίζεται στα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της ΕΛΣΤΑΤ και η περίοδος αναφοράς είναι από το 1983 έως το 2016. Αναφορικά με την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, σημειώνουμε τα εξής:

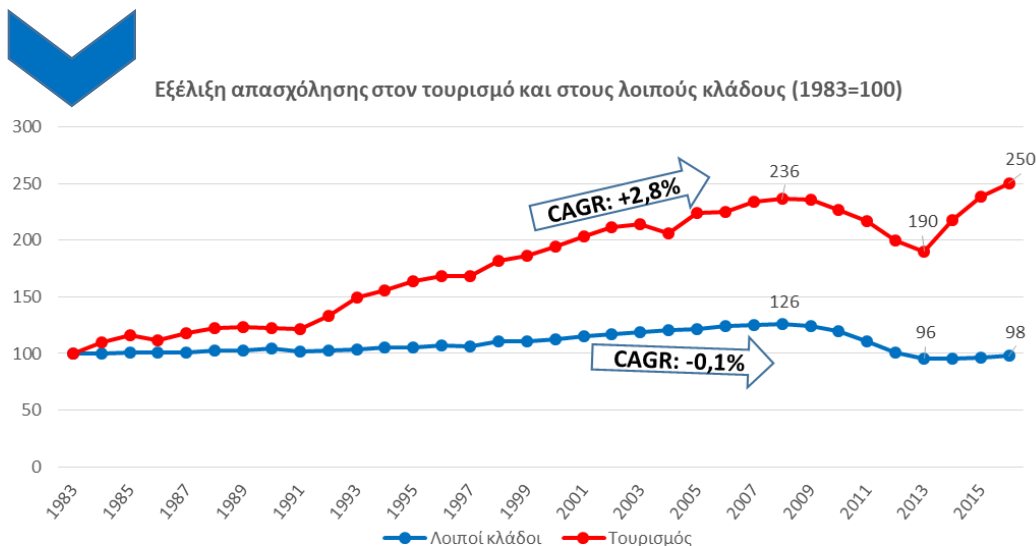
- Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού είναι δειγματοληπτική και διεξάγεται από την ΕΛΣΤΑΤ<sup>1</sup>.
- Ως απασχολούμενοι ορίζονται τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, τα οποία την εβδομάδα αναφοράς είτε εργάστηκαν έστω και μια ώρα με σκοπό την αμοιβή ή το κέρδος, είτε εργάστηκαν στην οικογενειακή επιχείρηση, είτε δεν εργάστηκαν αλλά είχαν μια εργασία ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά.
- Ως απασχολούμενοι στον τουρισμό νοούνται οι εργαζόμενοι στην κατηγορία «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης». Αν και μέρος της δραστηριότητας της εστίασης δεν αφορά στον τουρισμό, η εποχικότητα που παρουσιάζουν τα στοιχεία απασχόλησης σε αυτήν ταυτίζεται με την εποχικότητα του Ελληνικού τουρισμού και ως εκ τούτου θεωρούμε τη δραστηριότητα αυτή ως κλάδο του τουρισμού. Επίσης, σημειώνουμε ότι υπάρχουν άλλες τουριστικές δραστηριότητες (πχ μεταφορές, ταξιδιωτικά γραφεία) που περιλαμβάνονται σε άλλες κατηγορίες και δεν καταγράφονται στα στοιχεία της παρούσας έρευνας.
- Η επιμέρους διαφοροποίηση στον χρόνο έναρξης των χρονοσειρών οφείλεται στο ότι τα στοιχεία για τον τουρισμό ανά μορφή απασχόλησης (πλήρους –μερικής) και ανά Περιφέρεια είναι διαθέσιμα από το 1987 και από το 1988 αντίστοιχα.

1. Η μεθοδολογία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού για τις υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης έχει αλλάξει τρεις φορές από το 1983-2015 (για λεπτομέρειες: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO03/>). Αναφορικά με τους κλάδους του Τουρισμού, έχει ακολουθηθεί η ακόλουθη κατηγοριοποίηση:

- 1983-1992: ΣΤΑΚΟΔ80: 66. Εστιατόρια και Ξενοδοχεία,
- 1993-2007: ΣΤΑΚΟΔ91: Η. Ξενοδοχεία και Εστιατόρια,
- 2008+: ΣΤΑΚΟΔ08: Θ. Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης.



**341,2 χιλ.** οι εργαζόμενοι στον Τουρισμό το 2016. Αριθμός ρεκόρ από την έναρξη της ΕΕΔ.



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η αύξηση της απασχόλησης στο τουρισμό μεταξύ 1983 και 2008 είναι πολύ έντονη, ιδιαίτερα σε σύγκριση με την πιο ήπια αύξηση που παρατηρείται στους λοιπούς κλάδους. Την περίοδο 2009 – 2013 παρατηρείται γενικευμένη πτώση της απασχόλησης, περιλαμβανομένων και των απασχολούμενων στον τουρισμό. Από το 2014 όμως, ο Τουρισμός –σε αντίθεση με τους λοιπούς κλάδους– έχει ταχεία ανάκαμψη (2014/2013: +23,0%, 2015/2014: +7,6%, 2016/2015: +5,1%) και το 2016 ο συνολικός αριθμός απασχολούμενων στον τουρισμό (341,2 χιλ.) ευρίσκεται στο υψηλότερο σημείο από την έναρξη της ΕΕΔ (έναντι 322,1 χιλ. στην προ κρίσης αιχμή το 2008) και 2,5 φορές υψηλότερα απ’ ότι στην έναρξη της ΕΕΔ το 1983 (136,3 χιλ.). Αντίθετα, στους λοιπούς κλάδους η ανάκαμψη επήλθε ένα χρόνο αργότερα (2015 έναντι 2014) και ήταν πολύ ηπιότερη, ενώ η

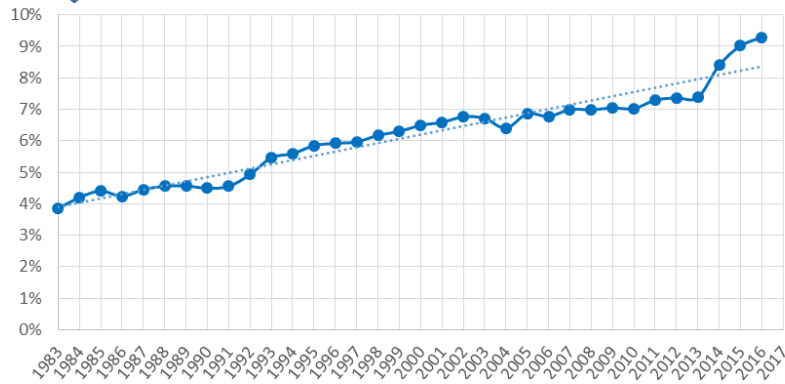
συνολική απασχόληση το 2016 ήταν 3.332,4 χιλ. μειωμένη κατά -22,3% ή -955,9 χιλ. έναντι των 4.288,3 χιλ. το 2008, έτος με την μέγιστη απασχόληση στους λοιπούς κλάδους, αλλά ακόμα και έναντι του 1983 (3.540,2 χιλ.). Συγκεκριμένα, ο σύνθετος ετήσιος ρυθμός μεταβολής (Compounded Annual Growth Rate - CAGR) της απασχόλησης μεταξύ 1983 και 2016 στον τουρισμό είναι αυξητικός +2,8% ενώ αντίθετα στους λοιπούς κλάδους κινείται οριακά μειωμένος -0,1%. Οι κλάδοι που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση είναι οι Κατασκευές (-63,0%), η Μεταποίηση (-36,2%), το Εμπόριο (-21,7%) και η Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία (-11,5%). Οι απώλειες αυτών των κλάδων αντιπροσωπεύουν το 73,5% των χαμένων θέσεων εργασίας μεταξύ 2008 - 2016.



Η απασχόληση στον τουρισμό έχει υπερδιπλασιαστεί από το 1983



% Απασχόληση στον τουρισμό επί του συνόλου



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Ως αποτέλεσμα της πολύ μεγαλύτερης αύξησης της απασχόλησης στον τουρισμό, το ποσοστό των απασχολούμενων στον κλάδο ως προς το σύνολο των απασχολούμενων εμφανίζει έντονη αυξητική τάση η οποία γίνεται αισθητά πιο έντονη μετά το

2013. Το 2016 η απασχόληση στον τουρισμό ανήλθε στο 9,3% του συνόλου των απασχολούμενων στην χώρα έναντι 3,9% το 1983 και 7,0% το 2008.

**Q3** Ο Τουρισμός είναι ο 3<sup>ος</sup> μεγαλύτερος εργοδότης



### Τop 5 κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας με βάση την απασχόληση

	2016 Q3
Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων	17,8%
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	12,2%
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης	10,2%
Μεταποίηση	9,5%
Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα & Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση	8,9%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η ποσοστιαία συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση τους θερινούς μήνες είναι αυξημένη και ιδιαίτερα υψηλή (10,2% το 3ο τρίμηνο του 2016), καταλαμβάνοντας την 3η θέση συμβολής στην απασχόληση

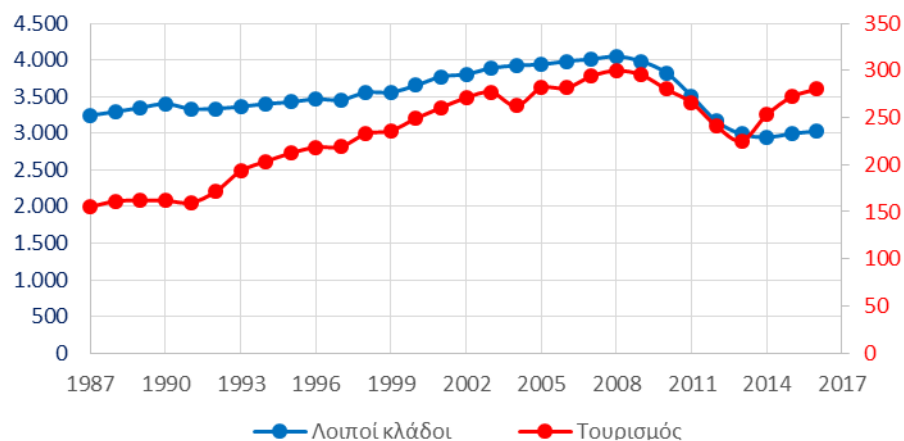
μετά το Εμπόριο και τον Πρωτογενή τομέα.



**280,2 χιλ.**  
απασχολούμενοι στον  
τουρισμό με πλήρη  
απασχόληση το 2016,  
σχεδόν διπλάσιοι σε  
σχέση με το 1987



Απασχολούμενοι πλήρους απασχόλησης ('000)



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Αναφορικά με τους απασχολούμενους πλήρους απασχόλησης παρατηρούμε ότι υπάρχει μια σαφής ανοδική τάση μεταξύ 1987 και 2008 που είναι πολύ πιο έντονη στον τουρισμό απ' ότι στους λοιπούς κλάδους: στο διάστημα αυτό, οι απασχολούμενοι πλήρους απασχόλησης στον τουρισμό αυξάνονται από 155,2 χιλ. σε 299,8 χιλ. (+93,2%) ενώ στους λοιπούς κλάδους από 3.244,8 χιλ. σε 4.049,2 χιλ. (+24,8%). Από το 2009 έως το 2013 παρατηρείται μείωση στους απασχολούμενους πλήρους απασχόλησης στον τουρισμό, που φτάνει στο κατώτατο σημείο της κρίσης το 2013 (225,5 χιλ., -24,8% σε σχέση με το 2008). Στους λοιπούς κλάδους αντίθετα με τον τουρισμό η μείωση συνεχίστηκε και το 2014 φτάνοντας στο κατώτατο σημείο (2.947,7 χιλ., -27,2%). Για τον τουρισμό η

ανάκαμψη άρχισε το 2014 (+12,2%) και συνεχίστηκε και το 2015 (+7,6%) και το 2016 (+3,0%), ενώ για τους λοιπούς κλάδους -με πιο ήπιους ρυθμούς- άρχισε το 2015 (+1,6%) και συνεχίστηκε σε ήπιους ρυθμούς και το 2016 (+1,2%).

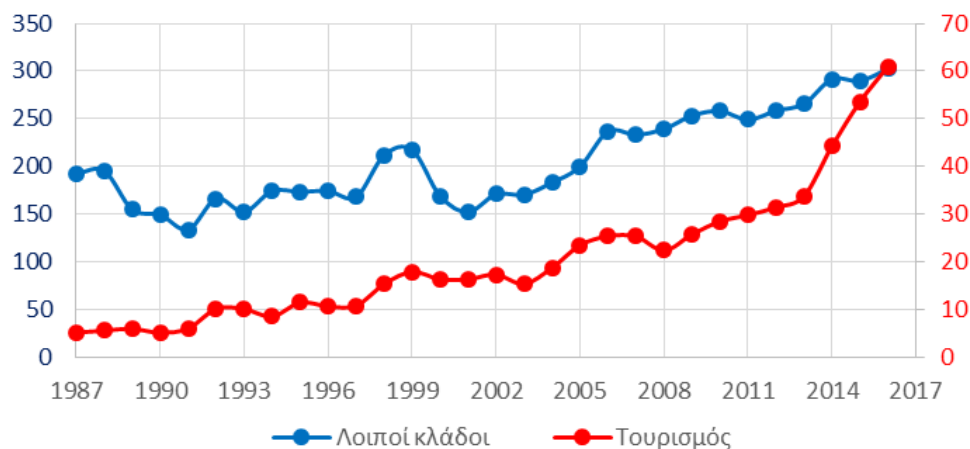
Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι το 2016 οι απασχολούμενοι με πλήρη απασχόληση στον τουρισμό (280,2 χιλ.) ήταν σχεδόν διπλάσιοι σε σχέση με το 1987 (155,2 χιλ.), όταν και ξεκίνησε ο διαχωρισμός των απασχολούμενων στον τουρισμό σε πλήρους και μερικής απασχόλησης. Αντίθετα, στους λοιπούς κλάδους, οι απασχολούμενοι με πλήρη απασχόληση το 2016 (3.310,5 χιλ.) ήταν λιγότεροι σε σχέση με το 1987 (3.400,0 χιλ.).



**61,0 χιλ.**  
απασχολούμενοι στον  
τουρισμό με μερική  
απασχόληση το 2016



Απασχολούμενοι μερικής απασχόλησης ('000)



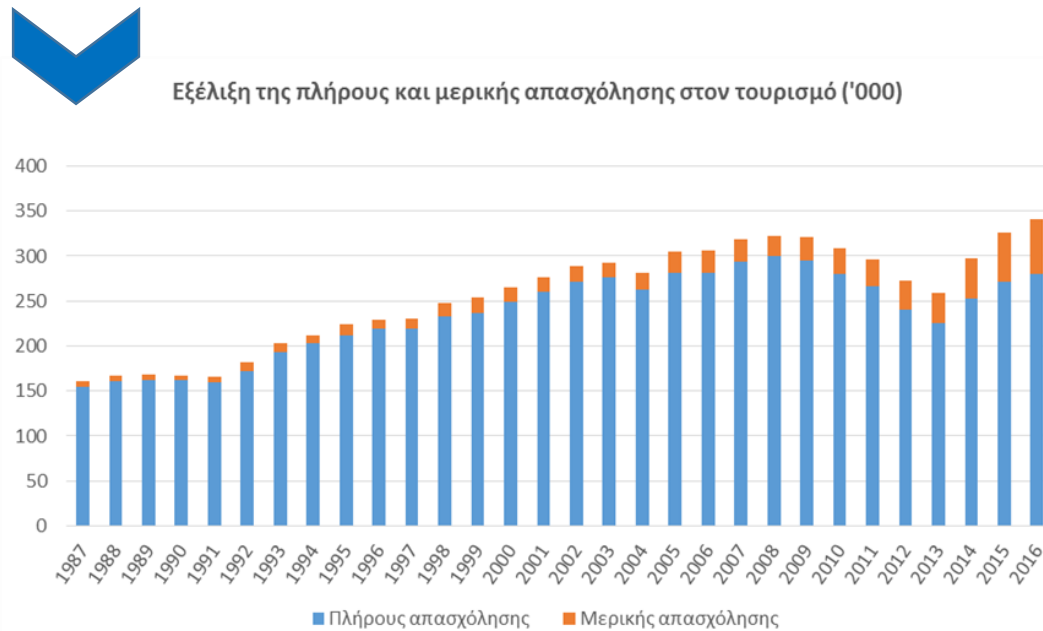
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Στους απασχολούμενους μερικής απασχόλησης παρατηρούμε ότι υπάρχει μια διαχρονική τάση αύξησης, που είναι πιο έντονη στον τουρισμό. Συγκεκριμένα, μεταξύ 1987 και 2016, οι εργαζόμενοι στον τουρισμό με μερική απασχόληση αυξάνονται από 5,1 χιλ. σε 61,0 χιλ. (+1.095,4%) ενώ στους λοιπούς κλάδους από 192,3 χιλ. σε 302,1 χιλ. (+57,1%). Παρ' όλα αυτά, η αύξηση της απασχόλησης σε απόλυτα νούμερα στον τουρισμό (+51 χιλ.) είναι μικρότερη απ' ότι στους

λοιπούς κλάδους (+110 χιλ.). Στα χρόνια της κρίσης (μετά το 2008), οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση στον τουρισμό παρουσιάζουν σταθερά ανοδική πορεία που είναι έντονη το 2014 (+31,1%), το 2015 (+21,0%) και το 2016 (+13,9%), ενώ στους λοιπούς κλάδους η μερική απασχόληση αυξάνεται με ηπιότερους ρυθμούς και μάλιστα το 2011 και το 2015 παρουσιάζει μείωση (-3,5% / -0,6%).



Η μερική απασχόληση στον τουρισμό αντιστοιχεί στο **17,9%** της συνολικής απασχόλησης, όταν στην ΕΕ-28 είναι **32,9%**



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Αυτό όμως που είναι ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι η αύξηση της μερικής απασχόλησης στον τουρισμό μετά την ανάκαμψή του το 2013, δεν είναι εις βάρος της πλήρους απασχόλησης αλλά προστίθεται στην αύξηση αυτής δίνοντας μια διέξοδο μερικής -έστω- απασχόλησης σε δεκάδες χιλιάδες εργαζόμενους ενώ, ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις ακολουθούν μια συντηρητική πολιτική εν μέσω κρίσης.

Επίσης, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΕΔ της ΕΛΣΤΑΤ και των αντίστοιχων της Eurostat<sup>2</sup>, η μερική απασχόληση στον τουρισμό στην Ελλάδα αντιστοιχεί στο **17,9%** της συνολικής απασχόλησης στον κλάδο, έναντι **32,9%** στην ΕΕ-28. Ακόμα, οι εργαζόμενοι στον τουρισμό με μερική απασχόληση στην Ελλάδα απασχολούνται **21,6 ώρες** εβδομαδιαίως έναντι **18,6** στην ΕΕ-28 (3ο τρίμηνο του 2016).

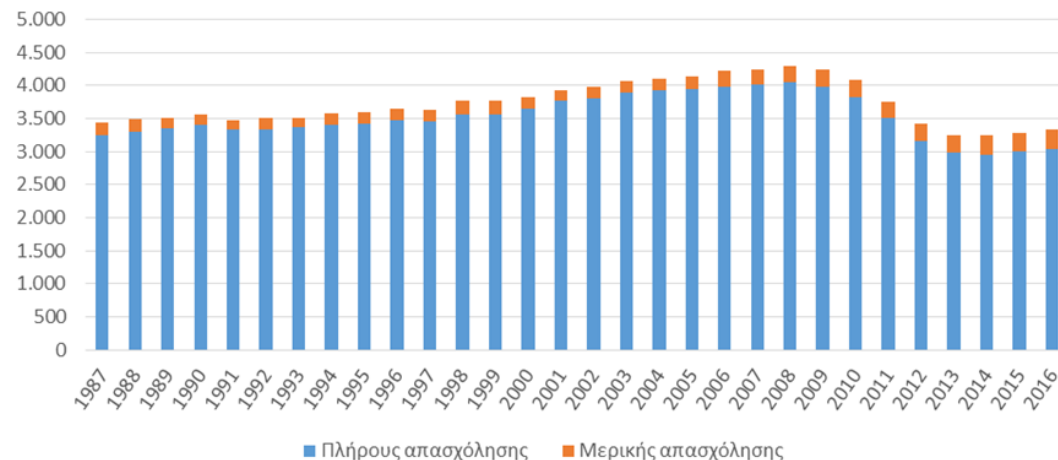




Η Ελλάδα κατέχει το 7<sup>ο</sup> χαμηλότερο ποσοστό μερικής απασχόλησης ανάμεσα στα κράτη – μέλη της Ευρωζώνης



Εξέλιξη της πλήρους και μερικής απασχόλησης στους Λοιπούς Κλάδους ('000)



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Παρόμοια είναι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά και για τους λοιπούς κλάδους αν και με μικρότερη διείσδυση της μερικής απασχόλησης, ενώ η συνολική απασχόληση υπολείπεται ακόμα της αιχμής του 2008.

Ακόμα, σύμφωνα με τις ίδιες πηγές της ΕΛΣΤΑΤ και της Eurostat, η μερική απασχόληση στους λοιπούς κλάδους στην Ελλάδα αντιστοιχεί στο 9,1% της συνολικής απασχόλησης έναντι 20,4% στην ΕΕ-28 και οι εργαζόμενοι στους λοιπούς κλάδους με μερική απασχόληση στην Ελλάδα απασχολούνται εβδομαδιαίως 20,5 ώρες έναντι 20,4 στην ΕΕ-28 (3<sup>ο</sup> τρίμηνο του 2016)<sup>3</sup>.

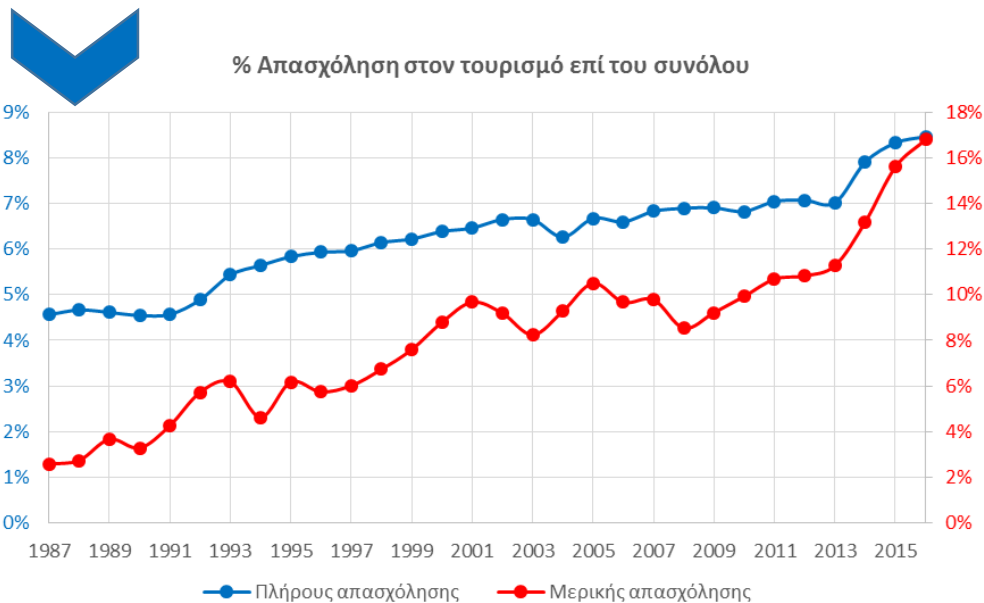
Τέλος, σύμφωνα με την Eurostat<sup>4</sup> το 2016 η Ελλάδα κατέχει το έβδομο χαμηλότερο ποσοστό μερικής απασχόλησης (9,7%) ανάμεσα στα κράτη – μέλη της Ευρωζώνης, μετά τη Σλοβακία (5,7%), τη Λιθουανία (7,1%), την Λετονία (8,3%), την Σλοβενία (8,9%), την Πορτογαλία (9,2%) και την Εσθονία (9,5%).

3. Βλ. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, στη συνέχεια: Industry, trade and services – Tourism – Annual data on Tourism Industries – Annual data on employment for selected tourism industries – employed persons by full-time / part-time activity and NACE Rev. 2 activity

4. Βλ. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesem100&plugin=1>



Ο τομέας του τουρισμού αντιπροσωπεύει το **8,5%** της πλήρους και το **16,8%** της μερικής απασχόλησης επί του συνόλου



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η αύξηση της συμβολής του τουρισμού στην μερική απασχόληση από την έναρξη της ΕΕΔ έως το 2008 διακρίνεται από έντονες εξάρσεις (θετικές και αρνητικές) που εν πολλοίς οφείλεται στην έκβαση της τουριστικής περιόδου κάθε χρονιάς. Αντίθετα, την ίδια περίοδο και με εξαίρεση το 2004, η συμβολή του στην πλήρη απασχόληση εμφανίζει διαρκώς αυξητική τάση με πιο ήπια όμως χαρακτηριστικά.

Μεταξύ 2009 – 2013 η συμβολή του τουρισμού στην πλήρη απασχόληση παραμένει λίγο-πολύ σταθερή περί το 7,0%, ενώ μετά το 2014 αυξάνεται ραγδαία ώστε το 2016 να ανέρχεται σε 8,5%. Στην μερική απασχόληση η ραγδαία αύξηση της ποσοστιαίας συμμετοχή του τουρισμού συμβαίνει μετά το 2009 και το 2016 αντιπροσωπεύει το 16,8% έναντι 8,5% το 2008.

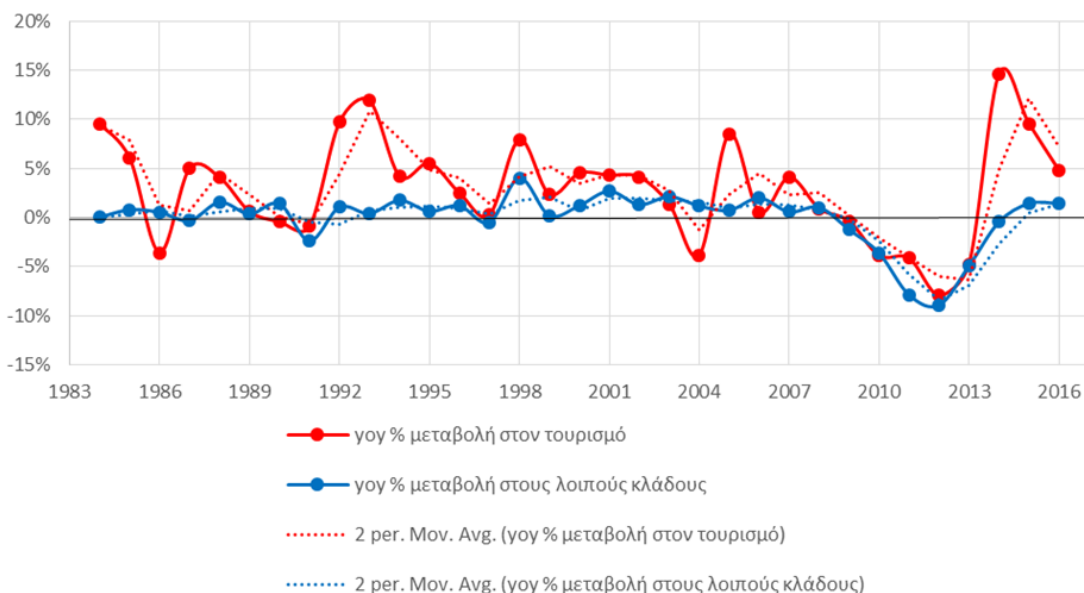
## ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΛΟΙΠΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ – ΕΤΗΣΙΑ % ΜΕΤΑΒΟΛΗ



Η αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό υπερβαίνει την αύξηση εσόδων και προσεγγίζει αυτή των αφίξεων



Απασχολούμενοι στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους - ετήσια % μεταβολή



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Διαχρονικά, και σε σχέση με τους άλλους κλάδους, η απασχόληση στον τουρισμό αυξάνει με μεγαλύτερους ρυθμούς ή μειώνεται με μικρότερους δείχνοντας την δυναμική του κλάδου ως φορέα απασχόλησης.

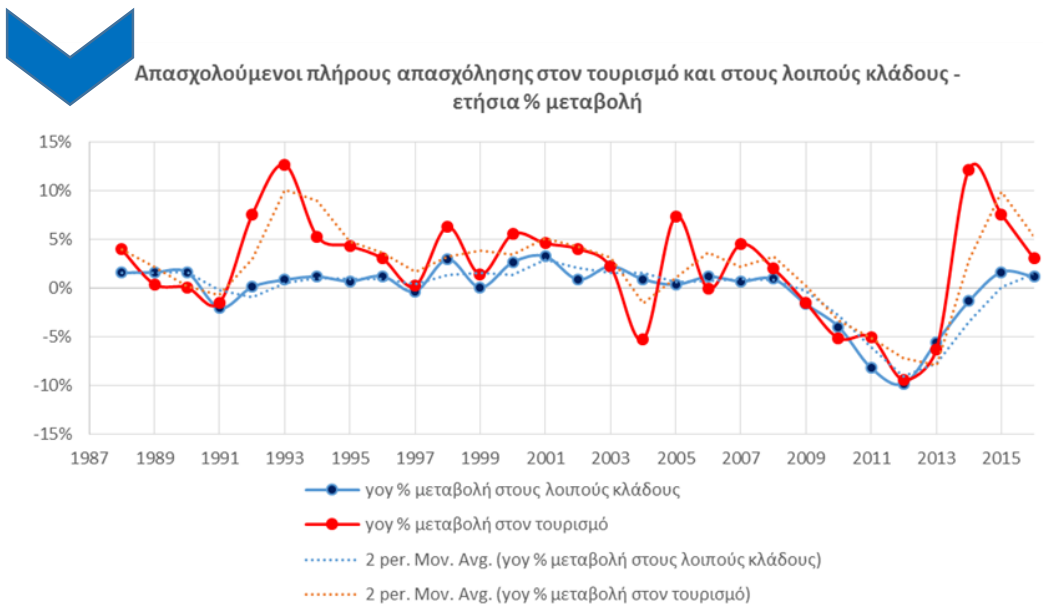
Η απασχόληση στον τουρισμό ανέκαμψε μετά το 2014 και μάλιστα με πολύ υψηλούς ρυθμούς (2014/2013: +14,6%, 2015/2014: +9,6% και 2016/2015: +4,8%),

ακολουθώντας τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του εισερχόμενου τουρισμού:

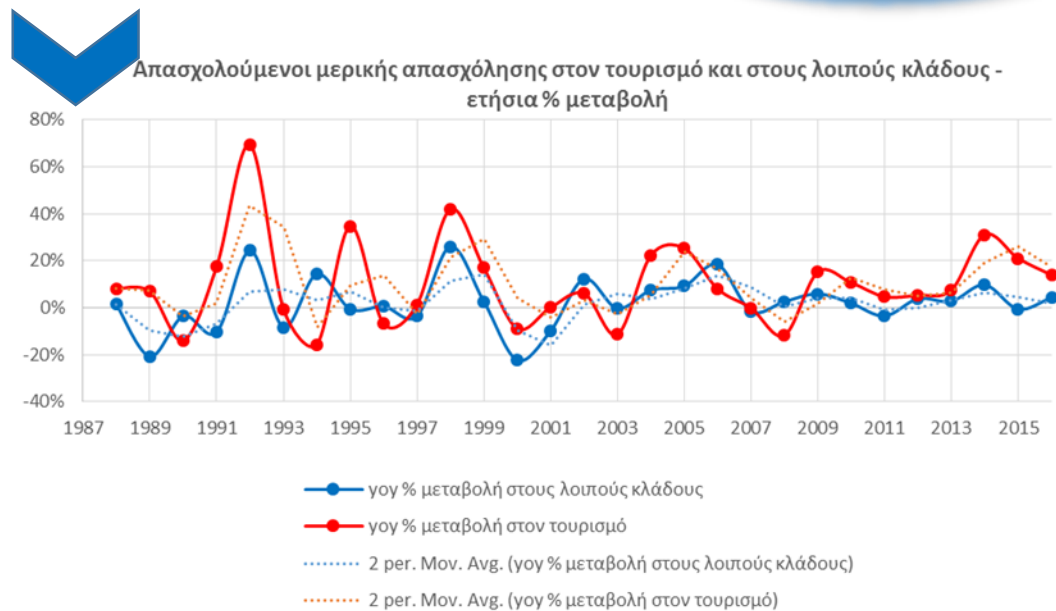
- 2014: +23% αφίξεις και +10,2% έσοδα,
- 2015: +7,6% αφίξεις και + 5,5% έσοδα,
- 2016: +5,1% αφίξεις και -6,8% έσοδα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό υπερβαίνει την αύξηση των εσόδων και προσεγγίζει αυτή των αφίξεων.

Από το 2014 η πλήρης απασχόληση στον τουρισμό ανακάμπτει με υψηλούς ετήσιους ρυθμούς



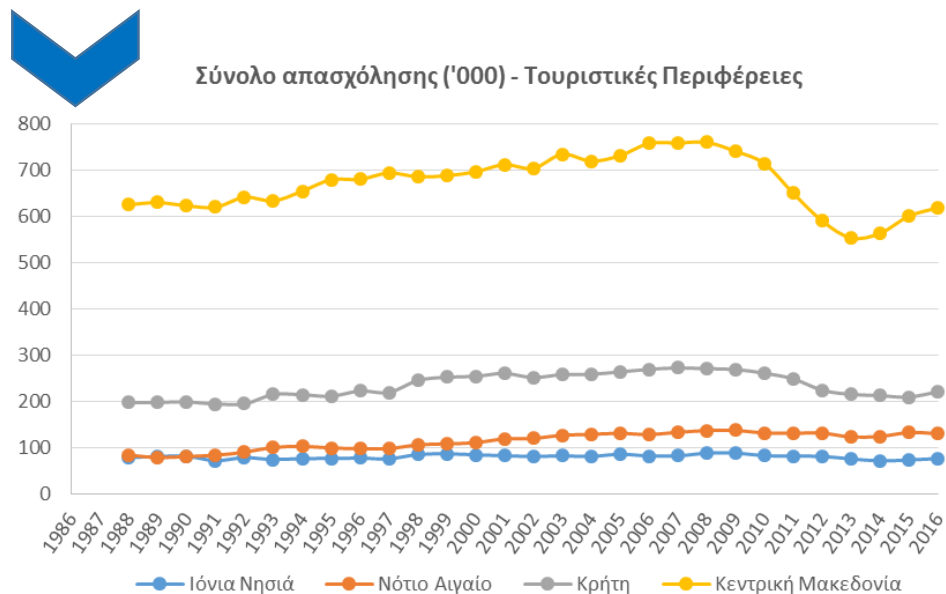
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence



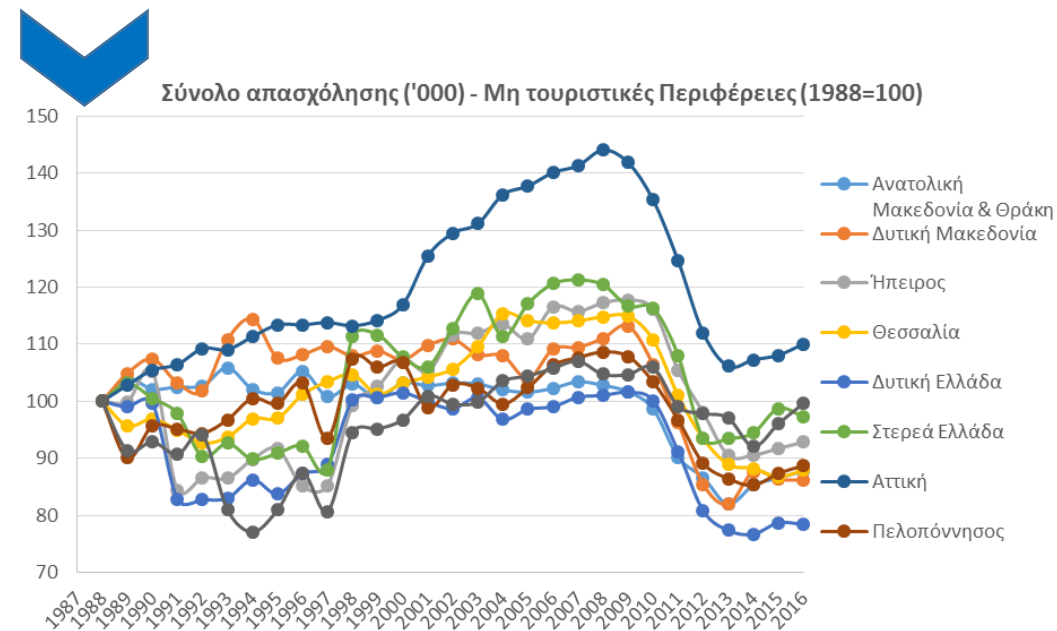
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Παρόμοια είναι και η εικόνα που προκύπτει, διαχωρίζοντας τους εργαζόμενους σε πλήρους και μερικής απασχόλησης με την ποσοστιαία αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό να είναι -διαχρονικά – μεγαλύτερη από αυτήν στους λοιπούς κλάδους.

Η εξέλιξη της πλήρους απασχόλησης έως το 2008 είναι σταθερά αυξητική στο σύνολο της οικονομίας. Μεταξύ 2009 – 2013 παρατηρείται μείωση των απασχολούμενων τόσο στον τουρισμό (-23,6%) όσο και στους λοιπούς κλάδους (-24,9%), ενώ από το 2014 η πλήρης απασχόληση στον τουρισμό ανακάμπτει με υψηλούς ετήσιους ρυθμούς, +12,2% το 2014, +7,6% το 2015 και +3,0% το 2016, ενώ στους λοιπούς κλάδους η ανάκαμψη επήλθε αργότερα (2015: +1,6% και 2016: +1,2%) και πολύ ηπιότερα.



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Έρευνα Εργατικού Δυναμικού-Επεξεργασία SETE Intelligence



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ - Έρευνα Εργατικού Δυναμικού-Επεξεργασία SETE Intelligence

Από το 1988 μέχρι και το 2008 η πορεία της απασχόλησης είναι αυξητική με μικρές διακυμάνσεις ανάλογα με την οικονομική δραστηριότητα της κάθε Περιφέρειας. Από το 2009 (έναρξη της οικονομικής κρίσης) το σύνολο των Περιφερειών καταγράφει μείωση στο σύνολο των απασχολούμενων τους. Όμως η μείωση της απασχόλησης στις 3 κατ' εξοχήν νησιωτικές τουριστικές περιοχές (Ιόνιο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη) είναι σημαντικά μικρότερη, ενώ όπως αναλύουμε παρακάτω, στην Κεντρική Μακεδονία (που περιλαμβάνει τις τουριστικές περιοχές Χαλκιδικής και Πιερίας) η μείωση οφείλεται εξ ολοκλήρου σε άλλους κλάδους και όχι στον τουρισμό.

Αναφορικά με τις τουριστικές Περιφέρειες, η Κεντρική Μακεδονία και το Νότιο Αιγαίο για το 2015 καταγράφουν τις υψηλότερες αυξήσεις απασχολούμενων στο σύνολο των Περιφερειών +6,6% και +6,9% αντίστοιχα, ενώ και τα Ιόνια Νησιά καταγράφουν αύξηση αν και μικρότερη +2,6%. Για το 2016 η εικόνα στις ανωτέρω Περιφέρειες είναι μικτή με την Κρήτη +5,5%, τα Ιόνια Νησιά +3,8% και την Κεντρική Μακεδονία +3,0% να καταγράφουν αύξηση και το Νότιο Αιγαίο μείωση -1,9%. Η αύξηση που παρατηρείται το 2015 και το 2016 στις Περιφέρειες αυτές οφείλεται εν πολλοίς στον τουριστικό κλάδο (έμμεσα και άμεσα).



Σύνθετος ετήσιος ρυθμός μεταβολής* της απασχόλησης 1988-2016		
Περιφέρειες	Τουρισμός	Λοιποί Κλάδοι
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	2,1%	-0,6%
Κεντρική Μακεδονία	3,2%	-0,2%
Δυτική Μακεδονία	2,4%	-0,7%
Ήπειρος	0,7%	-0,3%
Θεσσαλία	3,1%	-0,7%
Ιόνια Νησιά	2,4%	-0,6%
Δυτική Ελλάδα	2,6%	-1,1%
Στερεά Ελλάδα	1,8%	-0,2%
Αττική	2,8%	0,2%
Πελοπόννησος	2,2%	-0,6%
Βόρειο Αιγαίο	1,2%	-0,1%
Νότιο Αιγαίο	2,0%	1,5%
Κρήτη	3,3%	0,0%
<b>Σύνολο Χώρας</b>	<b>2,6%</b>	<b>-0,2%</b>

\*Compounded annual growth rate (CAGR)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ -  
Επεξεργασία: SETE Intelligence

Αναφορικά με τις μακροχρόνιες τάσεις (1988 – 2016) στις 13 Περιφέρειες, ο σύνθετος ετήσιος ρυθμός μεταβολής της απασχόλησης:

- είναι θετικός στον τουρισμό (από 0,7% έως 3,3%),
- κυμαίνεται από -1,1% έως 1,5% στους λοιπούς κλάδους.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στη Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, αν και αποτελεί σημαντικό τουριστικό προορισμό της Ελλάδος, ο ρυθμός ανάπτυξης της απασχόλησης στον τουρισμό είναι από τους χαμηλότερους (2,0%), πιθανότατα λόγω

του ότι ήδη το 1988 η Ρόδος και η Κως είχαν έντονη τουριστική δραστηριότητα αλλά και λόγω του ότι ο τουρισμός στην Κω επλήγη έντονα το 2016 λόγω των προσφυγικών / μεταναστευτικών ροών.



Άνω του **15,9%** συμβάλλει ο τουρισμός στην απασχόληση στις **3 νησιωτικές Περιφέρειες της Ελλάδας**



% απασχόλησης στον τουρισμό επί του συνόλου της απασχόλησης, 2016	
Περιφέρειες	2016
Νότιο Αιγαίο	23,2%
Ιόνια Νησιά	23,0%
Κρήτη	15,9%
Βόρειο Αιγαίο	11,6%
Θεσσαλία	9,9%
Πελοπόννησος	8,7%
Στερεά Ελλάδα	8,5%
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	8,2%
Ήπειρος	8,2%
Κεντρική Μακεδονία	8,2%
Δυτική Ελλάδα	8,2%
Αττική	7,2%
Δυτική Μακεδονία	6,7%

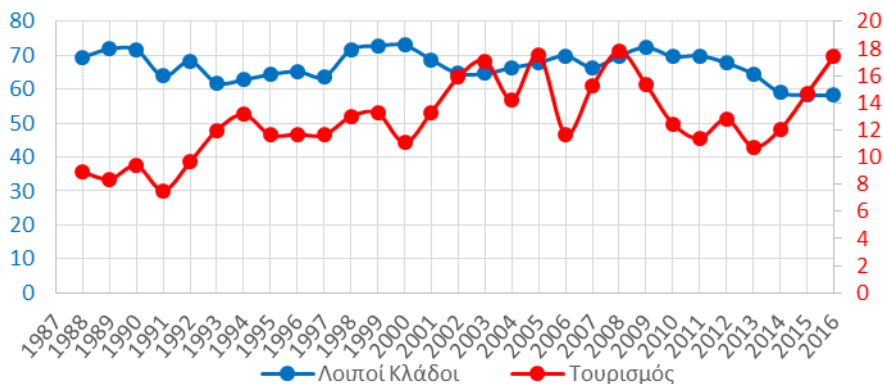
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Το 2016 ο τουρισμός στις 3 νησιωτικές Περιφέρειες της χώρας που υποδέχονται τον μεγαλύτερο όγκο τουριστών συμβάλλει σε άνω του 15,9% της άμεσης απασχόλησης που καταγράφεται στις Περιφέρειες αυτές. Στις υπόλοιπες Περιφέρειες η συνεισφορά του τουρισμού είναι μικρότερη παρόλα αυτά συμβάλλει σε σημαντικά ποσοστά μεταξύ 6,7% και 11,6%.

Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο τουρισμός επιδρά έμμεσα και σε άλλους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας στις περιοχές που αναπτύσσεται (αγροτικούς παραγωγούς, καταστήματα κ.α.) και ως εκ τούτου -εκτιμάται- ότι η συμβολή του είναι υψηλότερη.

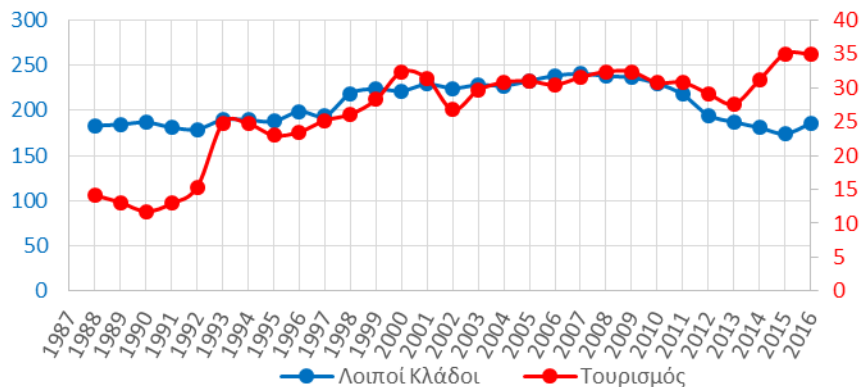
## Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΛΟΙΠΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥΣ

Η απασχόληση στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους, Ιόνια Νησιά ('000)



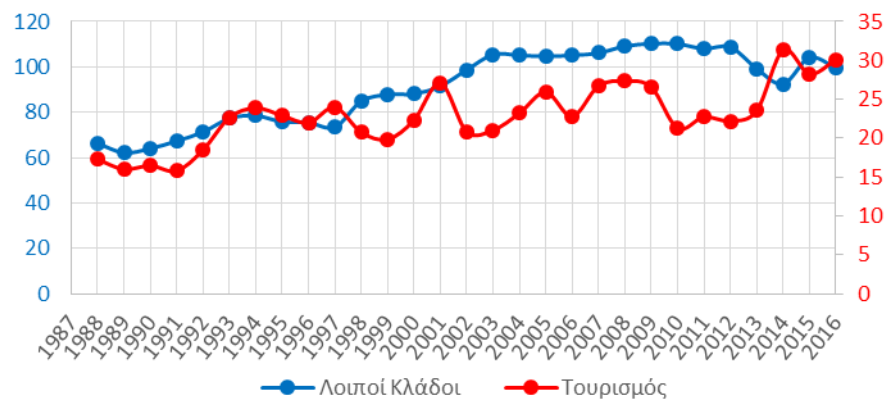
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η απασχόληση στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους, Κρήτη ('000)



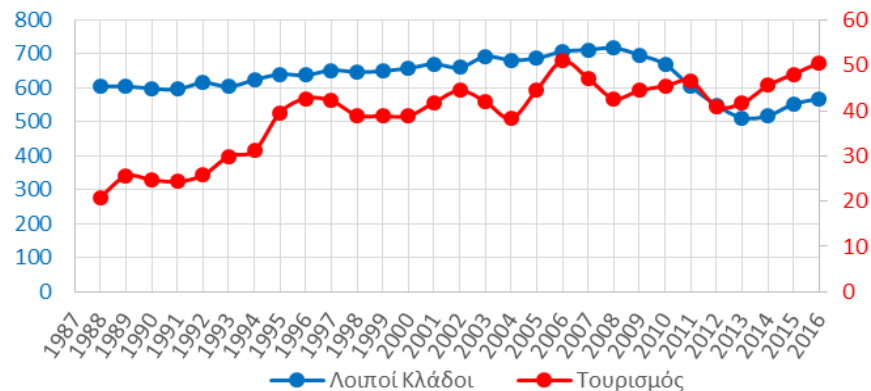
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η απασχόληση στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους, Νότιο Αιγαίο ('000)



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η απασχόληση στον τουρισμό και στους λοιπούς κλάδους, Κεντρική Μακεδονία ('000)



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence



2013-2016 Μεταβολή απασχόλησης στον τουρισμό:

- Κεντρική Μακεδονία +21,5%
- Νότιο Αιγαίο +27,8%
- Ιόνια Νησιά +62,0%
- Κρήτη +26,6%

Παρατηρούμε ότι η πορεία των απασχολούμενων για τους κύριους τουριστικούς προορισμούς τόσο στον τουρισμό όσο και στους λοιπούς κλάδους είναι αυξητική αν και οι απασχολούμενοι στον τουρισμό -ανάλογα και την Περιφέρεια- έχουν πιο έντονες διακυμάνσεις σε σύγκριση με την πιο ήπια αύξηση που παρατηρείται στο σύνολο όλων των άλλων κλάδων. Αυτό είναι αναμενόμενο αφού στους λοιπούς κλάδους περιλαμβάνεται πληθώρα δραστηριοτήτων που -φυσιολογικά- κάποιες κινούνται ανοδικά και κάποιες καθοδικά οδηγώντας το σύνολο σε πιο ήπιες μεταβολές.

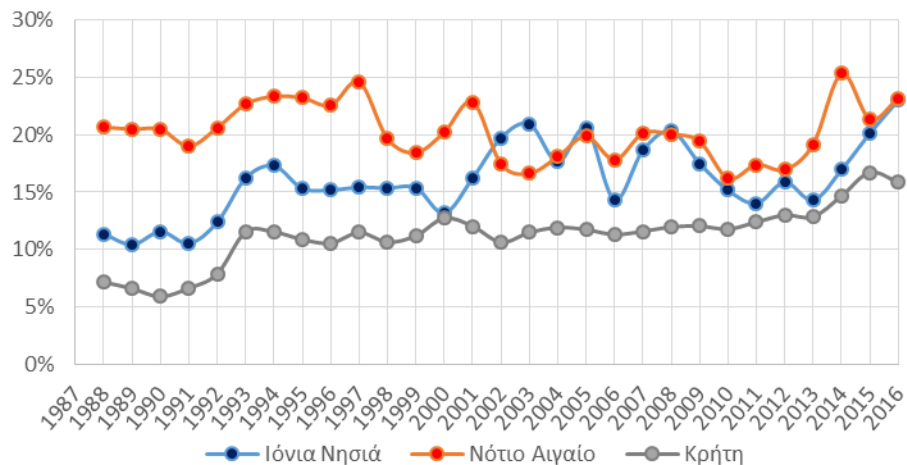
Αξιοσημείωτο πάντως είναι ότι από το 2008 και παρά την μείωση της απασχόλησης που μεσολάβησε έως και το 2013, η απασχόληση στον τουρισμό το 2016 είναι αυξημένη στις Περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (+9,9%), της Κρήτης (+8,0%) και της Κεντρικής Μακεδονίας (+18,5%) και μειωμένη στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (-2,1%). Αντίθετα, στους λοιπούς κλάδους είναι πτωτική (-8,6%, -22,0%, -20,8%, -16,5% αντίστοιχα).

Τέλος, κοινό χαρακτηριστικό και των 4 Περιφερειών είναι ότι τα έτη 2014, 2015 και 2016 η πορεία της απασχόλησης κινείται θετικά με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης με εξαίρεση την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου για το 2015 που καταγράφει μείωση -9,8%, πιθανότατα λόγω του πλήγματος του τουρισμού στην Κω λόγω των προσφυγικών ροών και της διαχείρισής τους.

## Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΥΣ 3 ΚΥΡΙΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΟΡΙΣΜΟΥΣ



% συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση



Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Τέλος, στους 3 κύριους νησιωτικούς προορισμούς, τα τελευταία 30 χρόνια, ο τουρισμός συμβάλλει σταθερά με περισσότερο από 10,0% επί του συνόλου των απασχολούμενων (με εξαίρεση τα πρώτα χρόνια για την Κρήτη).

Ειδικά, για το 2016 ο τουρισμός συμβάλει το 23,0% των απασχολούμενων στα Ιόνια Νησιά, το 23,2% στο Νότιο Αιγαίο και το 15,9% στην Κρήτη.

23,0% η συμβολή του τουρισμού στα Ιόνια Νησιά, 23,2% στο Νότιο Αιγαίο και 15,9% στην Κρήτη για το 2016



Συμμετοχή Τουρισμού στην απασχόληση στους 3 κύριους Νησιωτικούς Προορισμούς

2016 Q3

Ιόνιοι Νήσοι	29,8%
Νότιο Αιγαίο	27,5%
Κρήτη	18,5%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ - Επεξεργασία: SETE Intelligence

Η συμβολή του τουρισμού στην αιχμή της τουριστικής σεζόν είναι περαιτέρω αυξημένη: Κρήτη 18,5%, Νότιο Αιγαίο 27,5% και Ιόνιοι Νήσοι 29,8%.



- Η απασχόληση στον τουρισμό στην Ελλάδα αυξάνεται διαρκώς με ετήσιο ρυθμό 2,8%, τουλάχιστον τα τελευταία 30 χρόνια. Η τάση αυτή εντείνεται από το 2014 και μετά, όταν και ολοκληρώθηκε η μεταμόρφωσή του σε έναν κατ' εξοχήν εξωστρεφή διεθνώς ανταγωνιστικό τομέα.
- Ο τουρισμός, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους κλάδους, κατέγραψε το 2016 την μεγαλύτερη απασχόληση (341,2 χιλ.) από την αρχή της ΕΕΔ, υπερβαίνοντας και το προηγούμενο υψηλό σημείο του 2008 (322 χιλ.). Αυτό συνέβη γιατί η ανάκαμψη από το 2014 και μετά ήταν ραγδαία (2014: +14,6%, 2015: +9,6% και 2016: +4,8%) και υπερκάλυψε τις απώλειες της περιόδου 2008 – 2013.
- Ως αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων και της παράλληλης μείωσης της απασχόλησης στους υπόλοιπους κλάδους, η συμμετοχή του τουρισμού στην απασχόληση ανέβηκε από 3,9% το 1983 σε 9,3% το 2016. Επίσης, το 3ο τρίμηνο του 2016, η απασχόληση στον τουρισμό αντιπροσώπευε το 10,2% της συνολικής απασχόλησης κατέχοντας την 3η θέση μετά το εμπόριο (17,8%) και τον πρωτογενή τομέα (12,2%), αλλά μπροστά από την μεταποίηση (9,5%) και τον Δημόσιο τομέα (8,9%).
- Η παρατηρούμενη αύξηση της μερικής απασχόλησης στον τουρισμό μετά την ανάκαμψή του το 2013, ως αποτέλεσμα των διαρθρωτικών αλλαγών στην αγορά εργασίας, δεν είναι εις βάρος της πλήρους απασχόλησης αλλά προστίθεται στην αύξηση αυτής δίνοντας μια διέξοδο μερικής -έστω- απασχόλησης σε δεκάδες χιλιάδες εργαζόμενους ενώ, ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις ακολουθούν μια συντηρητική πολιτική εν μέσω κρίσης.
- Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα, τόσο στον τουρισμό (17,9%) όσο και στους λοιπούς κλάδους (9,1%) είναι περίπου η μισή σε σχέση με τα επίπεδα της ΕΕ-28 (32,9% και 20,4% αντίστοιχα).

2,8% ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της απασχόλησης στον τουρισμό τα τελευταία 30 χρόνια

341,2 χιλ. απασχολούμενοι στον τουρισμό το 2016, ρεκόρ από την έναρξη της ΕΕΔ

9,3% η συμμετοχή του τουρισμού στην απασχόληση το 2016, από 3,9% το 1983

Η παρατηρούμενη αύξηση της μερικής απασχόλησης στον τουρισμό δεν είναι εις βάρος της πλήρους απασχόλησης αλλά προστίθεται σε αυτή

Η μερική απασχόληση στην Ελλάδα είναι η μισή σε σχέση με τα επίπεδα της ΕΕ-28



- Η αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό μετά το 2013 (31,6%) υπερβαίνει την αύξηση των εσόδων (10,5%) και προσεγγίζει αυτήν των αφίξεων (39,1%).
- Σε περιφερειακό επίπεδο, από την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2009, το σύνολο των Περιφερειών καταγράφει μείωση στο σύνολο των απασχολούμενων τους. Όμως η μείωση της απασχόλησης στις 3 κατ' εξοχήν νησιωτικές τουριστικές περιοχές (Ιόνιο, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη) είναι σημαντικά μικρότερη, ενώ στην Κεντρική Μακεδονία (που περιλαμβάνει τις τουριστικές περιοχές Χαλκιδικής και Πιερίας) η μείωση οφείλεται εξ ολοκλήρου σε άλλους κλάδους και όχι στον τουρισμό.
- Επίσης, το 2016 στις 3 νησιωτικές Περιφέρειες της χώρας που υποδέχονται τον μεγαλύτερο όγκο τουριστών (Κρήτη, Ιόνιο, Ν. Αιγαίο) ο τουρισμός συμβάλλει πολύ σημαντικά (15,9%, 23,0% και 23,2% αντίστοιχα) στην απασχόληση. Στην αιχμή της τουριστικής σεζόν είναι περαιτέρω αυξημένη: Κρήτη 18,5%, Νότιο Αιγαίο 27,5% και Ιόνιοι Νήσοι 29,8%. Στις υπόλοιπες Περιφέρειες η συνεισφορά του τουρισμού είναι μικρότερη παρ' όλα αυτά συμβάλλει σημαντικά σε ποσοστά μεταξύ 6,7% και 11,6%.

+31,6% η αύξηση της απασχόλησης στον τουρισμό μετά το 2013

Η μείωση της απασχόλησης μεταξύ 2009-2013 είναι πιο ήπια στις Τουριστικές Περιφέρειες σε σύγκριση με τις Μη Τουριστικές

Άνω του 15,9% η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση στις 3 νησιωτικές Περιφέρειες της χώρας

**Εν κατακλείδι, η συνεισφορά του τουρισμού στην απασχόληση είναι υψηλή και σταθερά αυξανόμενη τα τελευταία 30 χρόνια και κατανέμεται σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας, περιλαμβανομένων και των λιγότερο τουριστικών.**

Η παρούσα μελέτη υλοποιήθηκε από το ΙΝΣΕΤΕ στο πλαίσιο της Πράξης: «Ενίσχυση της θεσμικής και επιχειρησιακής ικανότητας του ΣΕΤΕ» με κωδικό MIS 5000993, η οποία εντάσσεται στο **Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση ΕΣΠΑ 2014-2020"** και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).



Επιχειρησιακό Πρόγραμμα  
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,  
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

